

Nagy Dóra

## Nyelvfejlődés csecsemőkortól kamaszkorig 3. – beszámoló egy gyermeknyelvi szakmai konferenciáról

### Bevezetés

2024. február 22-én harmadik alkalommal rendezte meg a *Nyelvfejlődés csecsemőkortól kamaszkorig* című konferenciáját az ELTE Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetének Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszékén működő gyermeknyelvi kutatócsoport. Az egynapos konferencia helyszínül az ELTE BTK kari tanácsterme szolgált. A szakmai rendezvény célja a gyermekek nyelvfejlődését vizsgáló legújabb elméleti és gyakorlati kutatási eredmények ismertetése volt.

Az előadások a következő főbb témakörökhöz kapcsolódtak: az anyanyelv-elsajátítás kezdeti szakaszai, a dajkanyelv jellemzői és hatása az anyanyelv-elsajátításra, óvodások és kisiskolások beszédének fonetikai és pszicholingvisztikai sajátosságai, kamaszkori beszédsajátosságok, a beszéd grammatikai komplexitásának fejlődése kisgyermekkortól felnőttkorig, a szókincs fejlődése kisgyermekkortól fiatal felnőttkorig, a pragmatikai kompetencia fejlődése fiatal felnőttkorig, atipikus anyanyelv-elsajátítás, illetve anyanyelv-pedagógia és nyelvelsajátítás. Az eseményen egy plenáris előadás hangzott el, majd három szekció tizenöt előadását kísérhette figyelemmel az érdeklődő közönség.



1. kép

*A konferencia közönsége*

### **A konferencia programja**

A konferencia megnyitóján Bartus Dávid, az ELTE Bölcsészettudományi Kar dékánja és Bóna Judit tudományos és kutatószervezési ügyekért felelős dékánhelyettes, a gyermeknyelvi kutatócsoport alapító tagja, az esemény főszervezője köszöntötte a résztvevőket. A plenáris előadást a hazai gyermeknyelvkutatás egyik legnagyobb alakja, az MTA–BME Lendület Nyelvelsajátítás Kutatócsoport vezetője, a BME Kognitív Tudományi Tanszékének egyetemi tanára, Lukács Ágnes tartotta *A kognitív funkciók szerepe a tipikus és atipikus nyelvelsajátításban* címmel. Előadásában két fő témáról beszélt: az életkori változások nyelvi funkciókban betöltött szerepéről, valamint a kognitív mechanizmusok és az atipikus nyelvelsajátítás összefüggéseiről. Az elhangzottak összegzéseként Lukács Ágnes többek között arra világított rá, hogy amíg a nyelvi és a nyelvvel kapcsolatos kognitív funkciók hatékonysága a fiatal felnőttkorig nő, addig az időseknél csökken, így a nyelvi és a megismerőképességek életkori változásai fordított U alakú görbével írhatók le, ezt a háttérképességek fejlődési változásai magyarázhatják. Előadásában azt is hangsúlyozta, hogy az idegennyelv-tanulás kritikusperiódus-hipotézisét nem támasztják alá a nyelvtanulást támogató kognitív mechanizmusok fejlődési változásai. Az előadó részletes ismertetésében kitért a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás és a nyelvhasználat fontos építőköveire, nevezetesen a verbális rövid távú emlékezet kapacitására, a statisztikai tanulásra, a szándéktulajdonításra, valamint a kognitív kontrollra is. Előadása zárásaként kiemelte, hogy ezeknek az építőköveknek az eltérő sérülései fejlődési zavarokban eltérő nyelvi mintázatokat eredményeznek, továbbá az építőkövek életkori változásai a nyelvtanulás és a nyelvhasználat hatékonyságának életkori változásaival járnak együtt.

A plenáris előadás után a *Korai nyelvfejlődés* című szekció öt előadása következett. Elsőként Kas Bence (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont, MTA–ELTE Nyelvfejlődési Zavarok Kutatócsoport) egy új, normaalapú nyelvi teszt, a Komplex Beszélt Anyanyelvi Képességteszt (KOBAK) módszerével végzett kutatásról számolt be. Az eredmények az új nyelvi teszt alkalmasságát támasztották alá a tipikus és atipikus nyelvi fejlődés differenciálásában a magyar nyelvben. Kas Bence szerzőtársai Lukács Ágnes és Pajkossy Péter (BME TTK Kognitív Tudományi Tanszék) voltak.

Babarczy Anna (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont, BME Kognitív Tudományi Tanszék) és Kas Bence az egyes végrehajtó funkciók és a korai nyelvfejlődés egyes mérőszámai közötti összefüggést egy nagyobb, longitudinális kutatás részeként vizsgálták. 113 gyermekkel készítették adatfelvételeket 18, 24 és 36 hónapos korokban. Elsődlegesen arra a kérdésre keresték a választ, hogy vajon a kognitív rugalmasság / munkamemória korai fejlettségi szintje megjósolja-e a későbbi nyelvi fejlődés ütemét. Eredményeik azt mutatják, hogy még ha lemaradás is figyelhető meg 24 hónapos korban a végrehajtó funkciók fejlettségében, ez nem feltétlenül jelent akadályt a következő egy évben a kommunikációs készségek fejlődésére nézve.

Harmati-Pap Veronika (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont) előadásának középpontjában a gyerekekhez szóló anyai beszéd lexikai és morfoszintaktikai varianciája és háttértényezői álltak. A bemutatott vizsgálat célja az anyák közötti dajkanyelvi varianciával kapcsolatba hozható tényezők felderítése volt. A kutatás eredményei szerint az anyák beszédében erőteljesebbek a dajkanyelvi jellemzők a fiúgyermekes esetén, ez azonban nem a fiúgyermekes nyelvi teljesítményének az eredménye, hanem valamely, a nyelvi teljesítménnyel nem, de a nemmel összefüggő tényező. Ennek felderítése további kutatásokat igényel. Harmati-Pap Veronika szerzőtársai Kas Bence, Vadász Noémi (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont) és Tóth Ildikó (HUN-REN Természettudományi Kutatóközpont) voltak.

Balázs Andrea (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont) Harmati-Pap Veronikával, Kas Bencével, Tóth Ildikóval és Lakatos Krisztinával (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont) közös előadásában bemutatott kutatása két egymásra épülő hipotézist vizsgált, amelyek szerint az anyák dajkanyelvhasználatának sajátosságai összefüggenek a gyermekük temperamentumával, illetve a gyermek temperamentuma és a dajkanyelv minősége egymással kölcsönhatásban befolyásolja a gyermek nyelvi fejlődésének az ütemét. A bemutatott longitudinális kutatás eredményei alapján elmondható, hogy bár az anyai dajkanyelv összefüggést mutat a gyermekek temperamentumával, nem találtak arra vonatkozó empirikus adatokat, hogy a gyermekek nyelvelsajátításának folyamatát ez a két faktor egymással kölcsönhatásban befolyásolná.

Az első szekció végén Murányi Sarolta (ELTE BTK) Kohári Annával, Harmati-Pap Veronikával és Kas Bencével közös, *Különböző beszélői stratégiák a dajkanyelvi narratív elemekben* című előadásában a történetmesélés fontosságára hívta fel a jelenlévők figyelmét. Hangsúlyozta, hogy azok a gyerekek, akiknek mesélnek, jobban teljesítenek az iskolai szövegértési teszteken, könnyebben megértik a nonverbális jeleket, és gazdagabb a szókincsük. Az előadó által ismertetett kutatás azt vizsgálta, hogy a beszélők milyen hasonló és eltérő stratégiákat alkalmaznak a gyerekeknek elmesélt történetek megalkotásakor. A kutatás egyik előzetes eredménye, hogy a társalgási elemek gyakoribbak

a dajkanyelvben, mint a felnőttekhez szóló beszédben, és a figyelemirányító megnyilatkozások a többi típusnál gyakrabban jelennek meg (a gyerek vagy felnőtt viselkedésére, kommunikációjára reagáló, a történeten kívüli vagy történethez kapcsolódó társalgási elemeknél).

A *Beszédfejlődés óvodás és kisiskolás korban* című szekció első előadását Demeter Gáborné, a MATE Neveléstudományi Intézetének adjunktusa tartotta. Az előadó a fonomimikai előgyakorlatok módszerének preventív alkalmazását mutatta be óvodás gyermekek beszédfejlesztésébe építve. Tomcsányiné Czukrasz Róza munkássága nyomán ismertette a módszer eredeti forrásait. Megtudhattuk, hogy a fonomimika az olvasástanításhoz kötődik, a fonomimikai előgyakorlatok ugyanakkor elősegítik a fonológiai tudatosság, az auditív differenciálás fejlődését, továbbá előkészítik a későbbi hang-betű integrációt. Az előadó beszélt az olvasási módok és tanításuk optimális variációjáról az iskolaévek relációjában, valamint a szegmentálás fonológiai tudatosság megerősítésében betöltött szerepéről is. Kutatásainak eredményeiből 2024-ben módszertani kézikönyv jelenik meg logopédusok, tanítók és gyógypedagógusok számára.

Krániczné Szabó Ágnes (Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar) kutatásában azt tanulmányozta, hogyan alakul a gyermekek közléseinek grammatikai komplexitása az adott életkorokban, valamint ezzel párhuzamosan hogyan alakul a gyermekek szókincsfejlődése. A vizsgálat során a gyermekek között nagy egyéni eltéréseket lehetett megfigyelni. A nyelvi szint fejlettsége hatással lehet a későbbi tanulási folyamatokra, így az esetleges lemaradások korai felismerése után nagyon fontos a megfelelő fejlesztések elvégzése.



2. kép

*Krániczné Szabó Ágnes prezentációja*

Havasi-Kovács Helga (EKKE BMK Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet) *A kontextus szóelsajátításra gyakorolt hatásának vizsgálata óvodáskorban* című előadásában egy óvodások körében végzett, kontextusalapú, implicit szótanulási kísérlet tanulságait mutatta be. A kutatásban azt vizsgálta, hogy a szóelsajátítás eredményesebb-e, ha a gyermekek a mese kontextusába ágyazva tanulják az új szavakat, mint enélkül. Az előadó az iskolai keretek között zajló nyelvoktatással kapcsolatban arra hívta fel a figyelmet, hogy a szókincs bővítését tekintve (a szólisták memorizálásán túl) a szavak használati körének elsajátításakor csak a kontextusban történő szótanulás lehet hatékony.

Szenek Orsolya és Ivaskó Livia (SZTE BTK) kutatásukban a GABI Gyermekegyes beszédAdatBázis és Információtárból nyert adatok alapján igyekeztek azonosítani öt-, hat- és hétéves korú gyermekeknél olyan tévesztések okait, amelyek mondatutánmondási feladathelyzetben jelentek meg. A részletesen bemutatott eredmények részben meglepetést okoztak, részben megfeleltek az előzetes feltételezéseknek.

Bóna Judit (ELTE BTK) kutatása a megakadásjelenségek és a beszédsebesség összefüggéseit tanulmányozta 5 és 9 éves kor között. Az eredmények szerint a megakadások gyakoriságában nincs szignifikáns különbség az életkori csoportok között, de a beszéd-, illetve az artikulációs tempó eltéréseket mutat a megakadás típusa szerint. Az előadás kitékintése rávilágított arra, hogy a megakadásjelenségek és időzítési sajátosságaik vizsgálata a különböző életkorú gyermekek

esetében a rejtetten működő beszédtervezési és önmonitorozási folyamatok mellett az artikulációs mozgások fejlődéséről és életkorspecifikus sajátosságokról is információt adhat. Bóna Judit szerzőtársa Neuberger Tilda (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont) volt.



3. kép

*Bóna Judit előadása*

A harmadik szekció előadásai a *Pragmatikai fejlődés és nyelvi jellemzők iskoláskorban* témakört járták körül. Csányi Petra és Babarczy Anna (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont és BME Kognitív Tudományi Tanszék) két kísérletben arra keresték a választ, hogy az átvitt értelem kikövetkeztetésének problémáit a fejletlen kognitív kontroll vagy a társas elvárások okozzák-e. Az első kísérlet konklúziója szerint nem a kognitív gátlás fejletlensége a felelős az interferenciáért. A második kísérlet eredményei pedig azt mutatták, hogy ha egy beszélni tanuló bábu írja le a jelenetet, a szó szerinti jelentést a négyévesek is felül tudják írni.

Svindt Veronika (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont) elméleti megközelítésű előadásában a pragmatikai képesség működéséhez szükséges neurális hálózatok fejlődéséről és éréséről adott áttekintést. A kutatás eredményei hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a pragmatikai fejlődés kísérletes vizsgálatában célzottabb, a neurális fejlődéses folyamatokkal összehangoltabb kérdéseket lehessen feltenni, így pontosabb válaszokat lehessen kapni a pragmatikai képesség működéséről.

Gerák Zsófia (ELTE BTK) a 10–14 éves korosztály szövegfeldolgozási stratégiáit mutatta be, valamint ezek alkalmazási sorrendjét és hatékonyságát ismertette. Bemutatta szemmozgáskövető segítségével a szövegben történő információkeresés sorrendjét és időigényét, a hangos válaszok anyagának elemzésével pedig a szünettartásokat, az artikulációs és beszédtempót is. Az ismertetett adatok hozzájárulnak a felső tagozatos tanulók szövegfeldolgozási stratégiáinak a megismeréséhez, valamint az olvasási stratégiák és hatékonyságuk meghatározásához.

P. Tóth Teodóra (ELTE BTK) kutatása arra fókuszált, hogy milyen nyelvi eszközöket alkalmaznak a 14–15 éves diákok a logikai kapcsolatok jelölésére az érvelő fogalmazásokban. A vizsgálat során kialakított kategóriarendszer alkalmazható az általános iskolás korosztály érvelési képességére, valamint érvelő szövegalkotására irányuló további vizsgálatokban is. Ezenfelül a kutatás eredményei az anyanyelvi nevelés mellett például a matematikadidaktika szempontjából is hasznos tanulságokkal szolgálhatnak.

A konferencia záró előadását Németh András (ELTE BTK) tartotta, aki 16–17 éves középiskolai tanulók interpretatív beszédének és felolvasásának a jellemzőit vizsgálta. Az előadó eddigi kutatási eredményei alapján elmondható, hogy a beszédtempó összefügg a tanulók nyelvhasználati jellemzőivel, hatással van az elhangzott beszéd megértésére; továbbá a megakadásjelenségek gyakorisága hatással van a tanulók beszédének a minőségére.

## **Összegzés**

A korábbi évekhez hasonlóan az idei konferenciát is nagy érdeklődés kísérte. A közönség soraiban logopédusok, gyógypedagógusok, pedagógusok, kutatók, doktoranduszok és egyetemi hallgatók egyaránt helyet foglaltak. A szekciók végén lehetőség volt kérdésfeltevésre, szakmai eszmecserére. Az elhangzott előadások írott változatából az előző évek gyakorlatához hasonlóan lektorált tanulmánykötet jelenik meg.

**Nagy, Dóra: Language Development from Infancy to Adolescence 3 – report on a professional conference on child language**

## **Az írás szerzőjéről**

*Nagy Dóra*  
doktori hallgató  
Eötvös Loránd Tudományegyetem  
Bölcsészettudományi Kar  
Nyelvtudományi Doktori Iskola

tudományos segédmunkatárs  
Magyarságkutató Intézet  
Magyar Nyelvtörténeti Kutatóközpont

nagydora941211[kukac]gmail.com  
ORCID: 0000-0002-2939-2859